

فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان / سال سوم / شماره نهم / بهار ۹۲ / صفحات ۹۳-۱۱۴

سنجش سرمایه اجتماعی دانشجویان پیام نور خراسان جنوبی و عوامل مؤثر بر آن *

محمد حسن شربتیان^۱
اعظم امینیان^۲

چکیده:

سرمایه اجتماعی به معنای هنجارها و شبکه‌هایی است که امکان مشارکت افراد را در فعالیت‌های جمعی به منظور کسب سود متقابل برای تمام عرصه‌ها از جمله افزایش امنیت اجتماعی فراهم می‌کند. مسأله پژوهش حاضر، سنجش میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه پیام نور خراسان جنوبی می‌باشد. هدف کلی پژوهش، بررسی مهم‌ترین پارامترهای سرمایه اجتماعی در زندگی دانشجویان دانشگاه پیام‌نور با توجه به افزایش راهکارهای امنیت اجتماعی است، با توجه به نظریات مورد استفاده در پژوهش، سرمایه اجتماعی را نوعی دارایی برای گروه‌های اجتماعی جامعه از جمله دانشجویان باید دانست که از طریق مشارکت، انسجام و همبستگی می‌توانند به تقویت امنیت اجتماعی در منطقه خود بپردازند. دانشجویان در دانشگاه سرمایه اجتماعی خود را از طریق ارتباطات اجتماعی در گروه‌های جمعی و عضویت آنان در گروه‌های اجتماعی به دست می‌آورند. بدین ترتیب، فرضیات مورد بررسی، در دو سطح خرد و میانی در میان دانشجویان دانشگاه بررسی شده است. شیوه نمونه‌گیری تصادفی و با استفاده از نمونه‌گیری طبقاتی سیستماتیک بوده است و تعداد حجم نمونه ۳۲۹ نفر بوده است. نتایج آزمون‌های آماری (F و T) بیانگر این است که متغیرهایی چون «جنسیت، تأهل، محل سکونت و محل تولد» در سطوح بیان‌شده بر بهره‌مندی از پارامترهای سرمایه اجتماعی، اثر نگذاشته است و متغیرهایی چون «طبقه اجتماعی، تعاملات خانوادگی، منابع فردی، منزلت تحصیلی، تعاملات اجتماعی در دانشگاه و محله و...» از مهم‌ترین متغیرهای بهره‌گیری و تقویت پارامترهای سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان می‌باشد.

کلید واژه: اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، سرمایه اجتماعی، شبکه اجتماعی، مشارکت اجتماعی.

* تاریخ وصول: ۹۲/۱/۱۸ تاریخ پذیرش: ۹۲/۳/۲۰

۱- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی و عضو هیأت علمی گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور sharbatiyan@pnu.ac.ir

۲- پژوهشگر و مدرس گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور مرکز مشهد

۱- مقدمه

سرمایه اجتماعی از مفاهیم جدیدی است که در دهه‌های اخیر در ایران در تحقیقات اقتصادی و اجتماعی، در سطوح ملی و محلی مورد توجه قرار گرفته است. در بررسی پارامترهای سرمایه اجتماعی «اعتماد، هنجارها، انسجام و مشارکت اجتماعی» نقش بارزی در شکل‌گیری این پدیده در میان افراد جامعه ایفاء می‌کند. بنابراین، سرمایه اجتماعی مفهومی است که جامعه‌شناسان معاصر، آن را برای بررسی کیفیت و کمیت روابط اجتماعی، به کار می‌برند. این مفهوم در حوزه جامعه‌شناسی توسعه، کاربرد فراوانی دارد. از دیدگاه انسان‌شناسان و جامعه‌شناسان پدیده سرمایه اجتماعی از عوامل زیربنایی حرکت هر جامعه‌ای به سمت توسعه به شمار می‌رود. کم و کیف روابط اجتماعی، میزان و نحوه تعاملات و نوع حمایت‌هایی که میان افراد رد و بدل می‌شود در انباشت و سرمایه‌گذاری سرمایه اجتماعی افراد از اهمیت خاصی برخوردار است.

تفاوت در سرمایه اجتماعی شبکه‌ای بین زنان و مردان از لحاظ ساخت ترکیب، میزان و نحوه تعاملات و انواع حمایت‌هایی که از شبکه دریافت می‌کنند قابل بررسی است (باستانی و همکار، ۱۳۸۶: ۶۶).

به طور کلی، سرمایه اجتماعی و بهره‌مندی از پارامترهای آن در بین افراد جامعه شاخص مناسبی برای همبستگی و مشارکت اجتماعی در جامعه تلقی می‌گردد؛ همچنین تأثیر پارامترهایی که بر سرمایه اجتماعی دانشجویان در منطقه محل سکونت آنها اثرگذار است، بر سلامت اجتماعی و روانی آنها تأثیرگذار است؛ علاوه بر این تأثیر، این پدیده بر روابط اجتماعی از بُعد کمیت و کیفیت و بر بهره‌مندی از امکانات و موقعیت‌های افراد اثرگذار و قابل بررسی است. مسأله پژوهش حاضر، سنجش میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه پیام‌نور خراسان جنوبی و عوامل مؤثر بر آن در منطقه محل زندگی آنها است.

در این تحقیق، هدف آن است مهم‌ترین پارامترهای اساسی که در شکل‌گیری و افزایش سرمایه اجتماعی در زندگی دانشجویان دانشگاه پیام‌نور اثرگذار است مورد بررسی قرار گیرند. اهداف جزئی این پژوهش در سطح خرد، بررسی سطوح اعتماد به اعضای «خانواده، دوستان، همسایگان، همکاران و اقوام و آشنایان و...» می‌باشد که در این سطح، ارزش‌هایی چون «صداقت، امانت، تعهد و ارزش‌های منفی چون پارتی‌بازی، چاپلوسی و...» قابل مطالعه است. در سطح میانی، کنش‌های خاص کنشگران اعم از اشخاص حقوقی و حقیقی مورد توجه قرار می‌گیرد. در این سطح، به ارتباطات افقی و عمودی افراد در زندگی روزمره اشاره می‌شود که این ارتباطات شامل «سازمان‌ها و روابط بینابینی اعم از باشگاه‌ها، انجمن‌ها، شرکت‌ها، احزاب سیاسی و...» می‌باشد.

۲- مبانی نظری

۲-۱- فضای مفهومی سرمایه اجتماعی

«سرمایه اجتماعی، مجموعه‌ای از شبکه‌ها، هنجارها، ضوابط و تعاملاتی است که همکاری درون گروه‌ها (درون‌گروهی) و بین گروه‌ها (برون‌گروهی) را در جهت کسب منافع متقابل تسهیل می‌کند. این نوع سرمایه را غالباً با نرخ مشارکت افراد در زندگی جمعی و وجود عامل اعتماد در میان افراد ارزیابی می‌کنند» (هدایتی، ۱۳۸۶: ۲۷۱). در ارتباط با فضای مفهومی سرمایه اجتماعی، باید به این نکته اشاره کرد که «سرمایه اجتماعی به عنوان یک مفهوم، بار معنایی مثبتی به خود گرفته است، به طوری که سرمایه اجتماعی عاملی به منظور افزایش کارایی و بهره‌وری اموری همچون تحصیلات، مهارت‌ها، چیدمان‌های تولیدی و اجتماعی به نظر می‌آید که با تمرکز بر ساختارهای اجتماعی نظیر ساختارهای خانواده، دوستی، همسایگی، سازمان‌های غیر دولتی (NGO) و نهادهای عمومی، افزایش التزام شهروندی به منظور انسجام بیشتر بین افراد و ساختارهای اجتماعی را نوید می‌دهد» (فیلد، ۱۳۸۵: ۱۲).

۲-۱-۱- اندیشه پیر بوردیو

اندیشه‌های اولیه بوردیو در زمینه سرمایه اجتماعی بسیار متنوع بوده و بیشتر حول محور نظم اجتماعی شکل گرفته است. به نظر او، جامعه دارای ترکیبی از سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی است. او در تعریف سرمایه اجتماعی می‌گوید: «سرمایه اجتماعی عبارتست از مجموعه‌ای از منابع فیزیکی و غیرفیزیکی که در دسترس فرد یا همگان قرار دارد و دارای شبکه ارتباطی نسبتاً بادوامی است که این ارتباطات را باید نهادینه کرد و این امر از طریق آشنایی‌های دو جانبه و محترم شکل می‌گیرد» (فیلد، ۱۳۸۵: ۲۳). درجایی دیگر، بوردیو سرمایه اجتماعی را تنها وسیله تشریح دارایی‌های اجتماعی دانسته و آشکار می‌کند که افراد مختلف با سرمایه یکسان (اقتصادی و فرهنگی) بازده‌های مختلفی به دست می‌آورند که منتج از وسعت به‌کارگیری سرمایه گروهی توسط آنان است (توسلی و همکار، ۱۳۸۴: ۹).

۲-۱-۱- اندیشه جیمز کلمن

در اندیشه کلمن، سازمان اجتماعی، پدیدآورنده سرمایه اجتماعی است؛ سرمایه اجتماعی به نوعی همان منبعی است که افراد و گروه‌های اجتماعی از طریق پیوند با یکدیگر بدست می‌آورند. به نظر کلمن، سرمایه اجتماعی به سه شکل ظاهر می‌گردد: اول) تکالیف و انتظارات: این شکل بستگی به میزان قابلیت اعتماد در محیط اجتماعی و روابط اجتماعی بین افراد دارد. با توجه به این مسأله دو

عامل برای این شکل از سرمایه اجتماعی حیاتی است: میزان درخور اعتماد بودن محیط اجتماعی و میزان واقعی تعهدات که برعهده گرفته شده است (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۶۷).

دوم) مجاری اطلاعات: این متغیر، همان ظرفیت اطلاعات برای انتقال و حرکت در ساختار اجتماعی، بیان شده است تا از طریق آن بتوان پایداری برای تعامل ارتباطی را فراهم نمود (تاجبخش، ۱۳۸۶: ۶۱). سوم) هنجارها و ضمانت‌های اجرایی مؤثر: این هنجارها به عنوان نیروی مؤثر در جامعه وجود دارد و موجب جلوگیری از جرم و جنایت گردیده‌اند. از سویی، وجود احکام اجرایی در جامعه می‌تواند موجب پیشرفت و توسعه جامعه گردد (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۷۵).

۲-۱-۳- اندیشه رابرت پاتنام

در اندیشه پاتنام «سرمایه اجتماعی، پدیده فرهنگی تعریف می‌شود که نشان‌دهنده میزان اهمیت و توجه اعضای جامعه نسبت به امور مدنی بوده و بیانگر وجود هنجارهای اجتماعی مروج کنش جمعی و میزان اعتماد به نهادهای عمومی می‌باشد (شارع‌پور، ۱۳۸۳: ۷۱). پاتنام می‌گوید ذخایر سرمایه اجتماعی، دارای سه مؤلفه است که به عنوان ویژگی سازمان اجتماعی در نظر گرفته شده است: الف) شبکه‌ها: پاتنام شبکه‌ها را به عنوان هسته سرمایه اجتماعی تلقی می‌کند. به نظر او «شبکه‌های رسمی و غیررسمی ارتباطات و مبادلات در هر جامعه‌ای وجود دارند (الوانی و همکار، ۱۳۸۵: ۲۶). ب) هنجارهای همیاری: مهم‌ترین سودمندی این هنجارها در گروه‌های اجتماعی، این است که باعث تقویت اعتماد، کاهش هزینه‌ها، تعاملات و سهولت در همکاری بین اعضا شده است. ج) اعتماد اجتماعی: به نظر پاتنام، اعتماد اجتماعی از عناصر غیرضروری برای تقویت همکاری و حاصل پیش-بینی‌پذیری رفتار دیگران است که در یک جامعه کوچک و پیچیده‌تر، یک اعتماد اجتماعی غیرشخصی‌تر یا شکل غیرمستقیمی از اعتماد اجتماعی را به وجود می‌آورد (توسلی و همکار، ۱۳۸۵: ۱۶).

۲-۱-۴- مایکل ولکاک^۱

ولکاک تفکیک سه‌گانه‌ای از اشکال سرمایه اجتماعی در قالب (۱) سرمایه اجتماعی درون‌گروهی، (۲) سرمایه اجتماعی برون‌گروهی و (۳) سرمایه اجتماعی پیونددهنده ارائه می‌کند. ۱. سرمایه اجتماعی درون‌گروهی، روابط و پیوندهای افراد در قالب روابط خانوادگی، دوستان و همسایگان و اجتماع محلی است که بین افراد مشابه در موقعیت‌های مشابه برقرار می‌شود. ۲. سرمایه اجتماعی برون‌گروهی شامل پیوندهای دورتر بین افراد مشابه است و پیوندهای

1- Michael Woolcock

نامتجانس را در بر می‌گیرد که بر علائق مشترک بنا شده‌اند و در قالب عضویت‌های غیررسمی در انجمن‌ها و سازمان‌های مختلف مثل عضویت در باشگاه (و نهادهای مدنی) بروز می‌نماید.

۳. سرمایه‌ی اجتماعی پیونددهنده، ناظر بر روابط افراد غیرمشابه در موقعیت‌های غیرمشابه است و به کیفیت پیوندهای بین اجتماعات محلی و افراد با نهادها و قدرت سیاسی اشاره دارد فیلد، ۱۳۸۶: ۷۴؛ ولکاک، (۲۰۰۱: ۱۹).

۳- چارچوب و مدل نظری پژوهش

با توجه به اندیشه پیر بوردیو، سنجش سرمایه اجتماعی را در سطح فردی مورد تأمل قرار خواهیم داد. بخشی از سطوح فردی سرمایه اجتماعی مدل تحلیلی، به تعاملات اجتماعی اشاره خواهد کرد که فرد به طرق گوناگون از جمله تماس با دیگران، احترام به تعهدات و ... اعتماد اجتماعی خود را تقویت خواهد کرد. از سویی، افزایش تعاملات فرد و پایبندی وی به تعهدات، باعث می‌شود به منابع و فرصت‌های بیشتری دست یابد و از این طریق، اعتماد دیگران را نسبت به خود افزایش دهد. از سوی دیگر، باعث تقویت مشارکت اجتماعی وی در شبکه‌های اجتماعی و در نتیجه، تقویت سرمایه اجتماعی وی خواهد شد.

در اندیشه جیمز کلمن نیز همچون بوردیو، سرمایه اجتماعی امری فردی است اما این پدیده، از طریق ارتباطات اجتماعی با دیگران در حال افزایش و تقویت است. در پژوهش حاضر، تأکید بر این است که چگونه می‌توان سرمایه اجتماعی فرد را تقویت کرد. این موضوع، در قالب خصوصیات تعاملی چون متغیرهای احساس حق‌شناسی، احترام به دیگران و ... به صورت ابعاد عینی و ذهنی در مدل تحلیلی مد نظر قرار گرفته است. کلمن همچنین به این مطلب اشاره می‌کند که افراد چگونه از طریق روابط اجتماعی با دیگران، اعتماد برقرار می‌کنند و به منابع اطلاع‌رسان دست می‌یابند که در مدل تحلیلی به این مسأله توجه خواهد شد. بخشی از اشکال سرمایه اجتماعی کلمن در قالب تکالیف و انتظارات بیان می‌شود، که به نوعی، رابطه بین تعاملات اجتماعی و جزئی از مفهوم سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی) را نشان می‌دهد. از سوی دیگر، حمایت‌های اجتماعی، پایگاه و منزلت اجتماعی افراد، احترام به دیگران، از خودگذشتگی‌ها، از طریق تعاملات اجتماعی که پاسخگویان با دیگران دارند مورد بررسی قرار خواهد گرفت که جزء هنجارها و ضمانت‌های اجرایی مؤثر می‌باشد. برای کلمن در حوزه سرمایه اجتماعی، خانواده و تعاملات اجتماعی فامیل و آشنایان، امری مهم و مؤثر است؛ این تعاملات در مدل تحلیلی تحقیق حاضر می‌تواند در قالب خصوصیات کارکردی، ساختار تعاملاتی، خصوصیات تعاملی و انواع شبکه‌های اجتماعی مورد بررسی گیرد؛ میزان رابطه بین اعضای خانواده و اقوام و آشنایان، تعهدات و انتظارات اعضای خانواده نسبت به یکدیگر که بر میزان

اعتماد در بین اعضاء اثرگذار است(در قالب همدردی، گوش دادن، وقت گذاشتن برای حل مشکلات دیگران) مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۴- فرضیات پژوهش

با توجه به مدل تحلیل و نظریات مطرح شده، عواملی که بر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در سطح فردی و میانی اثرگذار است در قالب گزاره‌های ذیل بیان می‌شود:

۴-۱- فرضیات در سطح خرد:

- ۱- سرمایه اجتماعی مردان، بیش از سرمایه اجتماعی زنان است.
- ۲- میزان سرمایه اجتماعی متأهلین، بیش از مجردین است.
- ۳- هرچه طبقه اجتماعی فرد بالاتر باشد، میزان سرمایه اجتماعی فرد بیشتر است.
- ۴- هر چه منابع فردی بیشتر باشد، سرمایه اجتماعی فرد بیشتر خواهد بود.
- ۵- هر چه میزان منزلت تحصیلی فرد بیشتر باشد، میزان سرمایه اجتماعی او در دانشگاه بیشتر خواهد بود.

۴-۲- فرضیات در سطح میانه

- ۱- سرمایه اجتماعی دانشجویان در دانشگاه بیش از سرمایه اجتماعی دانشجویان در محل سکونت آنهاست.
- ۲- هر چه سرمایه اجتماعی فرد در محله بیشتر باشد، سرمایه اجتماعی (پیونددهنده) او بیشتر خواهد بود.
- ۳- هر چه سرمایه اجتماعی فرد در دانشگاه بیشتر باشد، سرمایه اجتماعی (پیونددهنده) او بیشتر خواهد بود.
- ۴- هر چه تعاملات خانوادگی فرد بیشتر باشد، سرمایه اجتماعی او بیشتر خواهد بود.
- ۵- هر چه تعاملات اجتماعی فرد بیشتر باشد، سرمایه اجتماعی او بیشتر خواهد بود.
- ۶- سرمایه اجتماعی در محله برای افرادی که در روستا زندگی می‌کنند، بیش از شهری‌هاست.

۵- روش‌شناسی

مطالعه تجربی پژوهش حاضر، پیمایشی است از نوع توصیفی-تحلیلی، که در یک مقطع از زمان انجام شده است. همچنین بنا به ماهیت مسأله مورد بررسی، واحد تحلیل، فرد در نظر گرفته شد

و سطح تحلیل، خرد می‌باشد. در این مطالعه، از میان ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات در روش پیمایش، ابزار پرسشنامه انتخاب شده است.

۶- جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش، دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه پیام نور خراسان جنوبی است که در سال ۸۹-۱۳۸۸ مشغول به تحصیل می‌باشند که از آن نمونه‌ای نمایا یا معرف به‌دست آورده شد.

در این پژوهش از روش نمونه‌گیری «احتمالی» استفاده می‌شود. بدین منظور، ابتدا از نمونه‌گیری طبقاتی سیستماتیک بهره گرفته شده و سپس، دو طبقه «جنس» و «دانشگاه محل تحصیل» در نظر گرفته شده است. نمونه‌گیری در داخل طبقات، به طور تصادفی صورت گرفت. لذا با استفاده از لیست فهرستی که به صورت مجزا و تفکیک شده در مراکز وجود دارد، حجم نمونه مورد نظر از میان دانشجویان رسمی و فراگیر دانشگاه پیام نور خراسان جنوبی، انتخاب شدند. برای تعیین حجم نمونه

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

مناسب، از فرمول نمونه‌گیری کوکران و با سطح اطمینان ۹۵ و ضریب خطای ۵٪ استفاده گردید. پس از حذف پرسشنامه‌های مخدوش، تعداد پرسشنامه‌های معتبری که وارد تحلیل شدند ۳۲۹ پرسشنامه بودند.

۷- یافته‌های پژوهش

۷-۱- یافته‌های توصیفی

در مطالعه حاضر، ۶۷.۸ درصد از افراد پاسخگو را زنان و ۳۲.۲ درصد از آنان را مردان تشکیل می‌دهند. از نظر وضعیت تأهل، ۲۱ درصد پاسخگویان، متأهل و ۷۹ درصد مجرد هستند.

در بررسی وضعیت سواد والدین پاسخگویان، نتایج نشان داد تحصیلات پدران ۵۱.۳ درصد از پاسخگویان، ابتدایی و پایین‌تر است و فقط ۱۵.۴ درصد پدران پاسخگویان، دارای تحصیلات عالی هستند. همچنین تحصیلات مادران ۷۳ درصد از پاسخگویان، ابتدایی و پایین‌تر است و فقط ۷.۱ درصد از مادران پاسخگویان، تحصیلات عالی دارند.

در بررسی اطلاعات گردآوری شده پیرامون متغیر نوع شغل پدر، نتایج نشان داد پدران ۲۸.۶ درصد پاسخگویان، دارای شغل کشاورزی، ۲۱.۳٪ شغل آزاد، ۲۰.۳٪ کارمند دولت و ۱۴٪ بازنشسته بودند.

محل زندگی ۷۵ درصد از پاسخگویان شهرستان و بخش است. ۲۵ درصد نیز در روستا زندگی می‌کنند. ۵۲.۸ درصد از پاسخگویان اظهار کرده‌اند هزینه‌ی ماهانه‌ای کمتر از ۳۰۰ هزار تومان در ماه دارند و مابقی، بیشتر از ۳۰۰ هزار تومان در ماه هزینه می‌کنند.

متغیر میزان منابع فردی پاسخگویان، شامل توانایی‌های زبانی فرد، نگرش نسبت به اقوام و ارتباطات اجتماعی و خودپنداره می‌باشد. در تشریح این متغیر باید گفت افرادی که نگرش مثبت‌تری به گوناگونی اقوام دارند، دارای دامنه انتخاب بازتری برای ارتباطات اجتماعی هستند و بنابراین انتظار می‌رود که این افراد، دارای سرمایه اجتماعی بیشتری نسبت به دیگران باشند. همچنین تفسیری که فرد از خود و توانایی‌های خود دارد، می‌تواند در نحوه‌ی تعامل‌های اجتماعی او تأثیر بسزایی داشته باشد. در بررسی این متغیر، نتایج حاکی از آن است که بیش از نیمی از پاسخگویان (۵۱.۷٪) از منابع فردی زیادی بهره‌مند هستند و تنها ۲.۲ درصد از پاسخگویان منابع فردی کمی دارند.

به‌طور کلی، نتایج حاصل از سنجش متغیر سرمایه اجتماعی فرد در دانشگاه- که شامل ۸ گویه است- نشان داد ۸۵.۶٪ از دانشجویان سرمایه اجتماعی متوسط و بالایی در دانشگاه داشته‌اند و تنها ۱۴.۴ درصد از دانشجویان از سرمایه اجتماعی کمی در محل تحصیل خود برخوردار بوده‌اند. با نگاهی دقیق‌تر، توزیع درصد پاسخگویان به گویه‌های سرمایه اجتماعی در دانشگاه نشان می‌دهد که ۳۹.۴ درصد از دانشجویان به فعالیت در انجمن‌های دانشجویی متمایل بوده‌اند. ۳۲.۴ درصد تصور می‌کردند که دوستان‌شان به نیکی‌های آنها پاسخ درخوری خواهند داد. ۵۴.۳ درصد معتقد بودند که اگر پولی به دوستان‌شان قرض بدهند، به موقع برگردانده خواهد شد. ۳۴.۸ درصد از دانشجویان برای نظرات سیاسی و اجتماعی دوستان‌شان اعتبار قائل بودند. ۳۰.۷ درصد نیز رفتارهای دانشجویان را در دانشگاه، مطلوب قلمداد کردند. در مورد مقررات آموزشی و رفتاری در دانشگاه ۳۰.۸ درصد از پاسخگویان معتقد بودند که این مقررات تا حد زیادی رعایت می‌شوند. ۳۳.۴ درصد اظهار داشتند که دانشجویان شرایط پوشش ظاهری در دانشگاه را رعایت می‌کنند و برای ۵۴.۱ درصد از دانشجویان جدا شدن از محیط تحصیل و دانشگاه پس از فارغ‌التحصیلی، سخت قلمداد شده است.

شاخص میزان تعاملات اجتماعی از ۱۰ گویه تشکیل شده است. بر اساس نتایج حاصل، به طور کلی ۷۲.۹ درصد از پاسخگویان، تعاملات اجتماعی متوسط و زیادی دارند در مقایسه با ۲۷.۱ درصد که تعاملات اجتماعی کمی دارند. همچنین توزیع درصدی پاسخ پاسخگویان به گویه‌های تعاملات اجتماعی نشان می‌دهد که ۶۶.۹ درصد از پاسخگویان اظهار داشتند که در شرایط فعلی سعی می‌کنند غم دیگران را غم خود بدانند و به فکر کمک باشند. ۵۸.۲ درصد با اعضای گروه یا انجمنی که عضویت دارند، رابطه‌ی صمیمی دارند. ۷۲.۷ درصد با دوستان‌شان رابطه صمیمی دارند. ۳۹ درصد با همسایگان‌شان رابطه صمیمی‌ای دارند و ۲۷.۷ درصد نیز با اقوام و آشنایان درجه دو و سه ارتباط

نزدیکی دارند. از طرف دیگر ۸۳.۹ درصد، مخالف این گویه بودند که امروزه به خاطر مشکلات زندگی، افراد، بیشتر به صورت غیرحضوری ارتباط برقرار می‌کنند و ۷۴.۴ درصد نیز مخالف این بودند که امروزه احساسات صمیمی بین افراد کم‌رنگ شده است.

متغیر وابسته «سرمایه اجتماعی کل یا سرمایه اجتماعی پیوند دهنده»، شاخصی است که از ترکیب گویه‌های مربوط به اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی در ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی به دست آمده است. سرمایه اجتماعی پیوند دهنده، ناظر بر روابط افراد غیرمشابه در موقعیت‌های غیرمشابه است و برخلاف سرمایه اجتماعی در محله و دانشگاه که بین افراد در موقعیت‌های مشابه ایجاد می‌شود، کلی‌تر است و به این طریق، افراد را قادر می‌سازد تا بر منابعی با دامنه‌ای گسترده‌تر از منابع قابل استفاده در داخل اجتماعات مشابه، نفوذ داشته باشد. این متغیر با ۱۷ گویه، مورد سنجش قرار گرفته است.

در گزارش نتایج حاصل از بررسی متغیر وابسته تحقیق باید گفت: در گویه‌های مربوط به بعد سیاسی، ۵۳.۲ درصد از پاسخگویان معتقد بودند که اخبار رسانه‌ها غیرواقعی نیست و به اخبار اعتماد داشته‌اند. ۴۹ درصد اعلام داشتند که هر روز از طریق خرید روزنامه یا گوش کردن به اخبار، از مسائل سیاسی روز کسب اطلاع می‌کنند. ۳۰.۴ درصد از پاسخگویان معتقد بودند که نماینده شهرشان به وعده‌های خود پایبند نمانده است. تنها ۱۱.۸ درصد معتقد بودند که مسئولان دولتی، حرف و عمل-شان یکی نیست و هم‌چنین ۷.۳ درصد از دانشجویان نیز معتقد به بهره‌برداری شخصی فعالین انجمن‌های شهری و روستایی از موقعیت‌شان بودند. در مورد مشارکت سیاسی نیز ۵۹ درصد اظهار داشتند که در انتخابات و راهپیمایی‌ها مشارکت می‌کنند. در گویه‌های مربوط به بعد اقتصادی، ۶۵.۶ درصد از دانشجویان به فروشندگان و اجناس آن‌ها اعتماد داشتند. ۵۷.۹ درصد معتقد بودند که عضویت در صندوق قرض‌الحسنه فرصتی برای حمایت مالی از دوستان است. ۵۵.۷ درصد اظهار داشتند که در صورت داشتن سرمایه کافی، با خرید اوراق مشارکتی در بخش‌های دولتی و خصوصی در بورس سرمایه‌گذاری می‌کنند. در بعد اجتماعی و صنفی، ۵۷.۳ درصد از دانشجویان معتقد بودند که برای نقد درست از عملکردهای دولتی، باید حضوری فعال در گردهمایی‌ها و جلسات دانشگاه داشته باشند و ۷.۹ درصد نیز معتقد بودند عضویت در انجمن‌های اجتماعی در ایجاد اعتبار و اعتماد فردی مؤثر است. در مجموع، ۷۶.۵ درصد پاسخگویان، از سرمایه اجتماعی متوسطی برخوردار بودند. ۱۷.۱ درصد، سرمایه اجتماعی بالا و تنها ۶.۵ درصد سرمایه اجتماعی کمی داشته‌اند.

۷-۲- یافته‌های استنباطی

این قسمت، به بررسی و آزمون فرضیه‌های تحقیق اختصاص داده شده است.

فرضیه ۱- سرمایه اجتماعی مردان، بیش از سرمایه اجتماعی زنان است. از آنجا که سطح معناداری تست لون کمتر از ۰.۰۵ است (۰.۴۸)، مقدار t را برای نابرابری واریانس‌ها استفاده می‌کنیم. نتایج آزمون مقایسه میانگین‌ها نشان می‌دهد که میانگین نمره سرمایه اجتماعی در میان مردان از میانگین این نمره در میان زنان بیشتر است (مردان: ۴۸.۸۱ و زنان ۴۸.۱۹). می‌توان گفت این تفاوت در میزان سرمایه اجتماعی به نفع مردان، در حجم نمونه‌ی مورد بررسی ما وجود دارد ولی به لحاظ آماری معنی‌دار نیست و در نتیجه، قابل تعمیم به جامعه آماری نمی‌باشد.

فرضیه ۲- میزان سرمایه اجتماعی متأهلین بیش از مجردین است. نتایج آزمون مقایسه میانگین‌ها (دو گروه مستقل) نشان می‌دهد که میانگین نمره سرمایه اجتماعی در میان مجردین از میانگین این نمره در میان متأهلین، بیشتر است (مجردین: ۴۸.۴۶ و متأهلین ۴۸.۱۲). لذا فرضیه رد می‌شود.

فرضیه ۳- طبقه اجتماعی فرد تأثیر مثبت و مستقیمی بر میزان سرمایه اجتماعی دارد. برای تبیین رابطه بین طبقه اجتماعی و سرمایه اجتماعی، از آماره‌های t و F و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. همان‌طور که نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد ضریب همبستگی معادل ۰/۱۳ است که با توجه به آماره‌های t و F و سطح معناداری‌شان (کمتر از ۰.۰۵)، بین دو متغیر میزان سرمایه اجتماعی و طبقه اجتماعی، به احتمال ۹۵٪ رابطه معناداری وجود دارد. البته در این رابطه، اثر متغیرهای دیگر، کنترل نشده است. معادله رگرسیونی برای پیش‌بینی این رابطه به این صورت می‌باشد: $Y' = 45.5 + (0.212) X$ با توجه به R^2 یا ضریب تعیین می‌توان اظهار داشت که طبقه اجتماعی پاسخگویان ۰/۰۱۸ واریانس میزان سرمایه اجتماعی را تبیین می‌کند و ضریب تأثیر میزان طبقه اجتماعی بر سرمایه اجتماعی ۰/۲۱۲ می‌باشد؛ یعنی به ازای یک واحد تغییر در میزان طبقه اجتماعی افراد، ۰/۲۱۲ واحد تغییر در میزان سرمایه اجتماعی آنان بوجود می‌آید. به این ترتیب این فرضیه تأیید می‌شود.

جدول (۲) - آزمون رابطه طبقه اجتماعی فرد با میزان سرمایه اجتماعی وی

متغیر	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	اشتباه استاندارد	B		Beta	F	سطح معناداری	سطح معناداری
سرمایه اجتماعی و طبقه اجتماعی	۰.۱۳	۰.۰۱۸	۶.۴۷	Constant	۵.۴۵	۰.۱۳۵	۵.۳	۰.۰۲	۲.۳
				طبقه اجتماعی	۰.۲۱۲				۰.۰۲

فرضیه ۴- هر چه منابع فردی بیشتر باشد، سرمایه اجتماعی فرد بیشتر خواهد بود. جهت تحلیل و پیش‌بینی این رابطه، از تحلیل رگرسیون استفاده شده است. نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد ضریب همبستگی معادل ۰/۳۰۶ است که با توجه به آماره‌های t و F و سطح معناداری‌شان، بین دو متغیر میزان سرمایه اجتماعی و منابع فردی، به احتمال ۹۹٪ رابطه معناداری وجود دارد. البته در این رابطه

اثر متغیرهای دیگر، کنترل نشده است. معادله رگرسیونی برای پیش‌بینی این رابطه به این صورت می‌باشد: $Y' = 38.16 + (0.33) X$ با توجه به R^2 یا ضریب تعیین می‌توان اظهار داشت که منابع فردی پاسخگویان ۰/۰۹۴ واریانس میزان سرمایه اجتماعی را تبیین می‌کند و ضریب تأثیر میزان منابع فردی بر سرمایه اجتماعی ۰/۳۳ می‌باشد؛ یعنی به ازای یک واحد تغییر در میزان منابع فردی افراد، ۰/۳۳ واحد تغییر در میزان سرمایه اجتماعی آنان به وجود می‌آید. بدین ترتیب این فرضیه رد نمی‌شود.

جدول (۳) - آزمون رابطه بین منابع فردی و سرمایه اجتماعی

متغیر	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	اشتباه استاندارد	B	Beta	F	سطح معناداری	T	سطح معناداری
سرمایه اجتماعی و طبقه اجتماعی	۰.۳۰۶	۰.۰۹۴	۶.۳۱	طبقه اجتماعی ۰.۳۳	۰.۳۰۶	۳۱.۲	۰.۰۰۰	۵.۵۹	۰.۰۰۰
				Constant ۳۸.۱۶					

فرضیه ۵- هر چه منزلت تحصیلی فرد بیشتر باشد، میزان سرمایه اجتماعی او در دانشگاه بیشتر خواهد بود. برای تحلیل و پیش‌بینی این فرضیه، از تحلیل رگرسیون استفاده شده است. نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد ضریب همبستگی معادل ۱.۶۹ است که با توجه به آماره‌های t و F و سطح معناداری‌شان (کمتر از ۰.۰۵)، بین دو متغیر میزان سرمایه اجتماعی و منزلت تحصیلی، رابطه معناداری وجود دارد. البته در این رابطه، اثر متغیرهای دیگر کنترل نشده است. معادله رگرسیونی برای پیش‌بینی این رابطه به این صورت می‌باشد: $Y' = 44.4 + (0.54) X$

با توجه به R^2 یا ضریب تعیین می‌توان اظهار داشت که منزلت تحصیلی پاسخگویان ۰/۰۲۹ واریانس میزان سرمایه اجتماعی را تبیین می‌کند و ضریب تأثیر میزان منزلت تحصیلی بر سرمایه اجتماعی ۰/۵۴ می‌باشد؛ یعنی به ازای یک واحد تغییر در میزان منزلت تحصیلی افراد، ۰/۵۴ واحد تغییر در میزان سرمایه اجتماعی آنان به وجود می‌آید. بدین ترتیب فرضیه مذکور، تأیید می‌شود.

جدول (۴) - آزمون رابطه بین منزلت تحصیلی و سرمایه اجتماعی

متغیر	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	اشتباه استاندارد	B	Beta	F	سطح معناداری	T	سطح معناداری
سرمایه اجتماعی و طبقه اجتماعی	۱.۶۹	۰.۰۲۹	۶.۵۶	طبقه اجتماعی ۰.۵۴	۰.۱۶۹	۸.۹	۰.۰۰۳	۲.۹۹	۰.۰۰۳
				Constant ۴۴.۴					

فرضیه ۶- هر چه تعاملات خانوادگی فرد، بیشتر باشد، سرمایه اجتماعی او بیشتر خواهد بود. برای آزمون این فرضیه، از تحلیل رگرسیون استفاده شده است. نتایج جدول ۵، حاکی از آن است که

ضریب همبستگی دو متغیر مذکور، معادل ۰.۳۴ است که با توجه به آماره‌های t و F و سطح معناداری‌شان (خطای یک در هزار)، بین دو متغیر سرمایه اجتماعی و تعاملات خانوادگی رابطه معناداری وجود دارد. البته در این رابطه اثر متغیرهای دیگر، کنترل نشده است. معادله رگرسیونی برای پیش‌بینی این رابطه به این صورت می‌باشد: $Y' = 37.7 + (0.56) X$ یا توجه به R^2 یا ضریب تعیین می‌توان اظهار داشت که تعاملات خانوادگی ۰/۱۱ واریانس میزان سرمایه اجتماعی را تبیین می‌کند و ضریب تأثیر تعاملات خانوادگی بر سرمایه اجتماعی ۰/۵۶ می‌باشد؛ یعنی به ازای یک واحد تغییر در میزان تعاملات خانوادگی، ۰/۵۶ واحد تغییر در میزان سرمایه اجتماعی وی به وجود می‌آید. بدین ترتیب، فرضیه H_1 تأیید می‌گردد.

جدول ۵- تبیین رابطه بین تعاملات خانوادگی و سرمایه اجتماعی

متغیر	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	اشتباه استاندارد	B	Beta	F	سطح معناداری	T	سطح معناداری
سرمایه اجتماعی و طبقه اجتماعی	۰.۳۴	۰.۱۱	۶.۲	طبقه اجتماعی ۰.۵۶ Constant ۳۷.۷	۰.۳۴	۳۹.۸	۰.۰۰۰	۶.۳	۰.۰۰۰

فرضیه ۷- سرمایه اجتماعی دانشجویان در دانشگاه، بیش از سرمایه اجتماعی دانشجویان در محل سکونت آنهاست. برای تبیین این رابطه، از آزمون مقایسه میانگین‌ها استفاده شد. پس از آزمون فرضیه مذکور، چنان‌که در جدول (۶) گزارش شده است، میانگین سرمایه اجتماعی در دانشگاه ۲.۲ و میانگین سرمایه اجتماعی در محله ۱۹.۳ است. یعنی برخلاف انتظار ما، سرمایه اجتماعی دانشجویان در محله‌ی زندگی‌شان بیشتر از سرمایه اجتماعی آنها در دانشگاه است. مقدار همبستگی بین این دو متغیر در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار شده است. هم‌چنین با توجه به سطح معنی‌داری در آزمون t تفاوت میانگین‌ها، قابل تعمیم به کل جامعه آماری می‌باشد. در نتیجه فرضیه رد نمی‌شود.

جدول (۶)- آزمون رابطه بین سرمایه اجتماعی در دانشگاه و محل زندگی

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	همبستگی	سطح معناداری	T	درجه آزادی	سطح معناداری
سرمایه اجتماعی در دانشگاه	۲.۲۲	۵.۵	.۳۵	۰.۰۰۰	۸.۶	۳۱۲	۰.۰۰۰
سرمایه اجتماعی در محله	۱۹.۳	۴.۶					

فرضیه ۸: هرچه سرمایه اجتماعی فرد در محله بیشتر باشد، سرمایه اجتماعی کل (پیوند دهنده) او بیشتر خواهد بود. برای آزمون این فرضیه از تحلیل رگرسیون استفاده شده است. نتایج جدول ۷، نشان داد ضریب همبستگی معادل ۰.۴۷ است که با توجه به آماره‌های t و F و سطح

معناداری‌شان، بین دو متغیر سرمایه اجتماعی (پیونددهنده) و سرمایه اجتماعی در محله رابطه معناداری وجود دارد. معادله رگرسیونی برای پیش‌بینی این رابطه به این صورت می‌باشد: $Y' = 35 + 0.22X$ (۰/۹۶). با توجه به R^2 یا ضریب تعیین، می‌توان اظهار داشت که سرمایه اجتماعی فرد در محله ۰/۲۲ واریانس میزان سرمایه اجتماعی را تبیین می‌کند و ضریب تأثیر سرمایه اجتماعی در محله، بر سرمایه اجتماعی ۰/۹۶ می‌باشد؛ یعنی به ازای یک واحد تغییر در میزان سرمایه اجتماعی فرد در محله، ۰/۹۶ واحد تغییر در میزان سرمایه اجتماعی وی به وجود می‌آید. بدین ترتیب، فرضیه H_1 تأیید می‌گردد.

جدول (۷) - آزمون رابطه بین سرمایه اجتماعی در محله و سرمایه اجتماعی کل

متغیر	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	اشتباه استاندارد	B		Beta	F	سطح معناداری	T	سطح معناداری
سرمایه اجتماعی و طبقه اجتماعی	۰.۴۷۸	۰.۲۲	۵.۸۷	طبقه اجتماعی	۰.۹۶	۰.۴۷	۹۰.۳	۰.۰۰۰	۹.۵۰	۰.۰۰۰
				Constant	۳۵.۰					

فرضیه ۹: هر چه سرمایه اجتماعی فرد در دانشگاه بیشتر باشد، سرمایه اجتماعی (پیونددهنده) او بیشتر خواهد بود. برای آزمون این فرضیه، از تحلیل رگرسیون استفاده شده است. نتایج جدول ۸ نشان می‌دهد ضریب همبستگی دو متغیر مذکور، معادل ۰.۳۹ است که با توجه به آماره‌های t و F و سطح معناداری‌شان (خطای یک در هزار)، بین دو متغیر سرمایه اجتماعی و سرمایه اجتماعی در دانشگاه رابطه معناداری وجود دارد. معادله رگرسیونی برای پیش‌بینی این رابطه به این صورت است: $Y' = 37.6 + 0.47X$ (۰/۴۷). با توجه به R^2 یا ضریب تعیین می‌توان اظهار داشت که سرمایه اجتماعی فرد در دانشگاه ۰/۱۵ واریانس میزان سرمایه اجتماعی را تبیین می‌کند و ضریب تأثیر سرمایه اجتماعی در دانشگاه، بر سرمایه اجتماعی ۰/۴۷ می‌باشد؛ یعنی به ازای یک واحد تغییر در میزان سرمایه اجتماعی فرد در دانشگاه، ۰/۴۷ واحد تغییر در میزان سرمایه اجتماعی (پیونددهنده) وی به وجود می‌آید. بنابراین این فرضیه تأیید می‌شود.

جدول (۸) - سرمایه اجتماعی در دانشگاه و سرمایه اجتماعی کل

متغیر	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	اشتباه استاندارد	B		Beta	F	سطح معناداری	T	سطح معناداری
سرمایه اجتماعی و طبقه اجتماعی	۰.۳۹	۰.۱۵	۶.۱۷	طبقه اجتماعی	۰.۴۷	۰.۳۹	۵۶.۷	۰.۰۰۰	۷.۵	۰.۰۰۰
				Constant	۳۷.۶					

فرضیه ۱۰- هر چه تعاملات اجتماعی فرد بیشتر باشد، سرمایه اجتماعی او بیشتر خواهد بود. آزمون این فرضیه از تحلیل رگرسیون استفاده شده است. همان‌طور که نتایج جدول ۹ نشان می‌دهد ضریب همبستگی دو متغیر مذکور، ۰.۳۲ است که با توجه به آماره‌های t و F و سطح معناداری ۹۵ درصد، بین دو متغیر سرمایه اجتماعی و تعاملات اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. البته در این رابطه، اثر متغیرهای دیگر کنترل نشده است. معادله رگرسیونی برای پیش‌بینی این رابطه به این صورت می‌باشد: $Y' = 29.8 + (0.52) X$. با توجه به R^2 یا ضریب تعیین می‌توان اظهار داشت که تعاملات اجتماعی ۰/۱۰ واریانس میزان سرمایه اجتماعی را تبیین می‌کند و ضریب تأثیر تعاملات اجتماعی بر سرمایه اجتماعی ۰/۵۲ می‌باشد؛ یعنی به ازای یک واحد تغییر در میزان تعاملات اجتماعی، ۰/۵۲ واحد تغییر در میزان سرمایه اجتماعی وی به وجود می‌آید. بدین ترتیب فرضیه مذکور تأیید می‌شود.

جدول (۹) - تبیین رابطه بین تعاملات اجتماعی و سرمایه اجتماعی

متغیر	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	اشتباه استاندارد	B	Beta	F	سطح معناداری	T	سطح معناداری
سرمایه اجتماعی و طبقه اجتماعی	۰.۳۲	۰.۱۰	۶.۳۴	طبقه اجتماعی ۰.۵۲	۰.۳۲	۳۶.۲	۰.۰۰۰	۶.۰۲	۰.۰۰۰
				Constant ۲۹.۸					

فرضیه ۱۱- سرمایه اجتماعی در محله برای افرادی که در روستا زندگی می‌کنند بیش از شهری‌هاست. برای سنجش این فرضیه از آزمون مقایسه میانگین‌ها (دو گروه مستقل) استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون این فرضیه نشان داد مقدار معنی‌داری به دست آمده در سطح ۹۵٪ معنی‌دار نیست (سطح معنی‌داری ۰.۸۶). میانگین نمره سرمایه اجتماعی در میان افراد ساکن در شهرستان با میانگین این نمره در میان افراد ساکن در روستا برابر است (شهرستان و روستا ۴۸.۴). اما با این حال این برابری به لحاظ آماری، قابل تعمیم به جامعه آماری نیست. بنابراین فرضیه مذکور، رد می‌شود.

۷-۳- رگرسیون چندمتغیره

در این قسمت، با استفاده از روش تحلیل رگرسیون خطی و دستور **Step-wise** همه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته (سرمایه اجتماعی کل) وارد معادله می‌شوند. طبق این روش، متغیرهای مستقلی که در تبیین واریانس متغیر وابسته سهم قابل توجهی داشتند، طی چهار مرحله وارد معادله شدند که در جدول شماره (۱۰) نشان داده شده است.

در جدول ۱۰، ضرایب تمام چهار مدل ساخته شده در تحلیل رگرسیون چند متغیری پژوهش

دیده می‌شود. ملاحظه می‌شود که در مدل اول یک متغیر وجود دارد و به تدریج به تعداد متغیرهای مستقل معنی‌دار در مدل افزوده می‌شود. ویژگی مدل رگرسیون چند متغیری قدم به قدم این است که متغیرهای مستقلی را که معنی‌دار نیستند در مدل نگه نمی‌دارد و حذف می‌کند. ملاحظه می‌شود که در مدل آخر، چهار متغیر مستقل باقی مانده است که عبارتند از سرمایه اجتماعی در محله، سرمایه اجتماعی در دانشگاه، منابع فردی و تعاملات خانوادگی. سایر متغیرهای مستقلی که حذف شده‌اند عبارتند از: جنس، تاهل، محل زندگی، طبقه اجتماعی، منزلت تحصیلی و تعاملات اجتماعی.

سطح معناداری	t	ضرایب تأثیر استاندارد		مدل
		ضرایب تأثیر استاندارد	خطای استاندارد	
.۰۰۰	۸.۵۹۹	.۴۶۲	.۰۷۶	۱ سرمایه اجتماعی در محله
.۰۰۰	۶.۴۷۲	.۳۶۲	.۰۷۹	۲ سرمایه اجتماعی در محله
.۰۰۰	۴.۸۵۰	.۲۷۱	.۰۶۴	سرمایه اجتماعی در دانشگاه
.۰۰۰	۴.۸۶۳	.۲۹۲	.۰۸۵	سرمایه اجتماعی در محله
.۰۰۰	۴.۹۰۷	.۲۷۱	.۰۶۴	سرمایه اجتماعی در دانشگاه
.۰۰۳	۲.۹۷۳	.۱۶۸	.۰۶۰	منابع فردی
.۰۰۰	۴.۳۰۶	.۲۶۴	.۰۸۷	سرمایه اجتماعی در محله
.۰۰۰	۴.۶۹۰	.۲۵۹	.۰۶۴	سرمایه اجتماعی در دانشگاه
.۰۱۷	۲.۴۰۹	.۱۳۹	.۰۶۱	منابع فردی
.۰۴۰	۲.۰۶۳	.۱۱۸	.۰۹۳	تعاملات خانوادگی

۸- نتیجه گیری

مطالعه حاضر، به بررسی میزان و عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه پیام نور خراسان جنوبی پرداخته است. در تحقیق حاضر، در سطح خرد، سرمایه اجتماعی در قالب روابط فردی و شبکه های ارتباطی بین افراد و هنجارها و ارزش‌های غیررسمی حاکم بر آنها مورد بررسی قرار گرفت. در این سطح سرمایه اجتماعی به موضوعاتی چون شدت و کیفیت روابط و تعاملات بین افراد و گروه‌ها، احساس تعهد و اعتماد دو جانبه به هنجارها و ارزش‌های مشترک را شامل شد و به عنوان یک حس تعلق و پیوستگی اجتماعی مدنظر قرار گرفت. با توجه به این بُعد جامعه شناسان سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از روابط اجتماعی افقی بین افراد و شبکه گروه‌های اجتماعی در جامعه مدنی دانسته که افراد از طریق اجرای هنجارها و قوانین با یکدیگر رابطه برقرار می‌کنند. در این سطح، به رابطه‌ی بین متغیرهای فردی مثل جنس، وضعیت تاهل، طبقه اجتماعی و منابع فردی با سرمایه اجتماعی پرداخته می‌شود و همچنین باید به مسأله ارتباطات و اعتماد بین اعضای خانواده، دوستان، و همکاران که نقش اساسی در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی افراد دارند، توجه کرد.

کلمن معتقد است که هرچقدر میزان این هنجارها و درهم‌تنیدگی آنها بیشتر باشد، سرمایه اجتماعی باعث کنترل بحران‌های اجتماعی نظیر التهابات داخلی و بی‌نظمی‌های رفتاری می‌شود زیرا به نوعی، افراد احساس از دست رفتن داشته‌هایشان را کرده و در برابر آن، واکنش نشان می‌دهند. بر اساس نظریه بوردیو، میزان سرمایه اجتماعی افراد، بستگی به شبکه پیوندهایی دارد که با دیگران برقرار می‌کنند و هم‌چنین بستگی دارد به میزان سرمایه‌های در تصرف کسانی که وی با آنها پیوند دارد. در فرضیه سوم، به بررسی رابطه‌ی بین طبقه اجتماعی فرد و سرمایه اجتماعی پرداخته شد. در نتایج مشخص شد که طبقه اجتماعی فرد تأثیر مثبت و مستقیمی بر میزان سرمایه اجتماعی دارد. سرمایه اجتماعی به عنوان شکلی از سرمایه در رابطه با دیگر اشکال سرمایه قرار دارد. طبقه اجتماعی شاخصی است که از منزلت شغلی پدر، تحصیلات پدر و مادر (سرمایه فرهنگی) و هزینه ماهانه خانوار (سرمایه مادی) تشکیل شده است. در نتیجه، می‌توان گفت کسانی که طبقه اجتماعی بالاتری دارند، از سرمایه اجتماعی بالایی نیز برخوردار هستند.

در سطح میانی سرمایه اجتماعی، جیمز کلمن عقیده دارد که «اعتماد، اختیار و تعهد» را که در میان افراد شکل می‌گیرد باید لازمه شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در این سطح دانست. در این سطح، مفهوم سرمایه اجتماعی باعث تسهیل کنش‌های معین کنشگران می‌شود و این پدیده، نوعی سرمایه اجتماعی مولدزاست و افراد در ساختارها بدون آن قادر به رسیدن به اهداف شان نمی‌باشند. در این پژوهش در سطح میانی به بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی فرد در محله، سرمایه اجتماعی فرد در دانشگاه، میزان تعاملات اجتماعی و تأثیر محل زندگی فرد (شهر - روستا) بر سرمایه اجتماعی کل وی پرداخته شد. بسیاری از جامعه‌شناسان تمایزی اساسی میان دو نوع جامعه که در یکی ویژگی‌های عاطفی بر روابط اجتماعی غلبه دارد و در دیگری عقلانیت و حساب‌گری غلبه دارد، قائل شدند. بر این اساس، در فرضیه‌ی یازدهم مشخص شد که سطح توسعه‌یافتگی با سرمایه اجتماعی رابطه معکوس دارد، افرادی که در حال حاضر ساکن در روستا هستند؛ از سطح سرمایه‌ی بیشتری نسبت به افراد شهرنشین برخوردارند. بر طبق تقسیم‌بندی ولکاک از انواع سرمایه اجتماعی می‌توان گفت که شاخص سرمایه اجتماعی فرد در محله، همان سرمایه اجتماعی درون گروهی و شاخص سرمایه اجتماعی کل همان سرمایه اجتماعی پیونددهنده است.

۹- پیشنهادها

- تقویت مشارکت اجتماعی دانشجویان در سطح دانشگاه جهت همکاری لازم با نهادهای امنیتی استان و منطقه محل زندگی
- آموزش‌های سواد رسانه‌ای از طریق رسانه‌های جمعی در سطح استان جهت ترغیب در

بسترسازی امنیت اجتماعی استان

- حمایت از پژوهش‌های کاربردی و بنیادی در حوزه افزایش اعتماد اجتماعی مردم استان نسبت دستگاه‌های دولتی و حکومتی
- برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی در سطح استان جهت مشارکت کلیه اعضای خانواده در بسترسازی امنیت شهری و روستایی.
- تدوین و تشکیل کلاس‌های فوق برنامه (فرهنگی و اجتماعی) در دانشگاه‌های استان جهت آشنایی با حوزه مسائل امنیت اجتماعی.
- حمایت رسانه‌های جمعی استان جهت برپایی و گردهمایی‌های تخصصی در سطح رسانه‌ای با موضوع امنیت اجتماعی.
- تقویت روابط متقابل اسلامی و ایرانی در بین شهروندان مناطق روستایی و شهری در سطح استان.

- نظارت و جلوگیری از رشد آسیب‌ها و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی در سطح استان.
- حمایت و بسترسازی از سوی استانداری استان جهت راه‌اندازی دوره‌های کارشناسی ارشد علوم اجتماعی و تربیتی، فرهنگی در سطح استان.
- برگزاری و روابط پویا و متقابل دستگاه‌های دولتی و حکومتی با دانشگاه‌ها جهت تقویت فرهنگ بومی و اسلامی در سطح استان نه به صورت سطحی بلکه عمیق و مستمر و مداوم.
- مبارزه با رشد خرافات و نگرش‌های محدود و تنگ‌نظر در بین مردم جهت توسعه پایدار استان.

- تقویت پیوند متقابل روحانیت و نهادهای فرهنگی با مردم به صورت مستمر و تخصصی جهت رشد آگاهی و بینش اسلامی و ایرانی.
- حمایت از خدمات فرهنگی و اجتماعی دستگاه‌ها و نهادهای دولتی جهت استمرار امنیت و نظم اجتماعی در سطح منطقه.

فهرست منابع

- ۱- ادوارز، جک.ئی و همکاران، ۱۳۷۹، تحقیق پیمایشی راهنمای عمل ترجمه سید محمد اعرابی- داوود ایزدی، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران، چاپ اول.
- ۲- ازکیا، مصطفی- غفاری، غلامرضا، ۱۳۸۳، توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران، نشرنی، تهران، چاپ اول.
- ۳- ازکیا، مصطفی- غفاری، غلامرضا، ۱۳۸۴، جامعه شناسی توسعه، انتشارات کیهان، تهران، چاپ

پنجم.

- ۴- ازکیا، مصطفی- فیروزآبادی، سید احمد، ۱۳۸۴، سرمایه اجتماعی و نقش آن در تشکل‌های تولیدی (مطالعه موردی حوزه آبریز کرخه)، تهران، مجله جامعه‌شناسی ایران، شماره ۴، دوره پنجم، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- ۵- اصغر پور، احمد رضا، ۱۳۸۴، سنجش میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مشهد در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ و عوامل مؤثر بر آن، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات علوم انسانی دکتر علی شریعتی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، مشهد.
- ۶- الوانی، سید مهدی- شیروانی، علیرضا، ۱۳۸۵، سرمایه اجتماعی، انتشارات مانی، اصفهان، چاپ اول.
- ۷- الوانی، سید مهدی- سید نقوی، میرعلی، ۱۳۸۶، سرمایه اجتماعی: مفاهیم و نظریه‌ها، شماره ۳۳-۳۴، فصلنامه مطالعات مدیریت، تهران.
- ۸- ایران نژاد پاریزی، مهدی، ۱۳۸۲، روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، انتشارات نشر مدیران، تهران، چاپ دوم.
- ۹- باستانی، سوسن- صالحی هیکویی، مریم، ۱۳۸۶، سرمایه اجتماعی شبکه و جنسیت: بررسی ویژگی‌های ساختی، تعاملی و کارکردی شبکه اجتماعی زنان و مردان در تهران، نامه علوم اجتماعی، شماره ۳۰، دوره بهار، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران.
- ۱۰- باقری، اشرف السادات، ۱۳۸۶، بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه، چاپ در مجموعه خلاصه مقالات همایش سرمایه اجتماعی و توسعه در ایران، تهران.
- ۱۱- بی، ارل، ۱۳۸۴، روش تحقیق در علوم اجتماعی، ترجمه رضا فاضل، انتشارات سمت، تهران، چاپ اول.
- ۱۲- بیکر، ترزال، ۱۳۷۷، نحوه انجام تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایبی، انتشارات روش، تهران، چاپ اول.
- ۱۳- پیران، پرویز و دیگران، ۱۳۸۶، کارپایه مفهومی و مفهوم سازی سرمایه اجتماعی (با تأکید بر شرایط ایران)، فصلنامه رفاه، سال ششم، شماره ۲۳، دانشگاه علوم بهزیستی، تهران.
- ۱۴- تاج بخش، کیان، ۱۳۸۵، سرمایه اجتماعی ترجمه افشین خاکباز- حسن پویان، نشر شیرازه، تهران، چاپ دوم.
- ۱۵- تاج‌بخش، کیان، ۱۳۸۶، نقش سرمایه اجتماعی در عملکرد نهادهای مدنی، چاپ در مجموعه خلاصه مقالات همایش سرمایه اجتماعی و توسعه در ایران، تهران.
- ۱۶- توسلی، غلامعباس، ۱۳۸۶، نظریه‌های جامعه‌شناسی، نشر سمت، تهران، چاپ دهم.

- ۱۷- توسلی، غلامعباس- موسوی، مرضیه، ۱۳۸۴، مفهوم سرمایه در نظریات کلاسیک و جدید با تأکید بر نظریه‌های سرمایه اجتماعی، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۶، زمستان، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران.
- ۱۸- حافظ‌نیا، محمد رضا، ۱۳۸۵، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، نشر سمت، تهران، چاپ دوازدهم.
- ۱۹- حسن‌زاده، رمضان و مداح، محمدتقی، ۱۳۸۶، روش‌های آماری در علوم رفتاری، نشر ویرایش، چاپ اول.
- ۲۰- چلیبی، مسعود، ۱۳۸۶، جامعه‌شناسی نظم، نشر نی، تهران، چاپ چهارم.
- ۲۱- خنده‌رو، مهدی، ۱۳۸۷، بررسی سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن در سطح محله (مطالعه موردی محله‌های منطقه ۹ شهرستان مشهد). پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات علوم انسانی دکتر علی شریعتی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه اصفهان، اصفهان.
- ۲۲- درانی، کمال- رشیدی، زهرا ۱۳۸۷، بررسی تعاریف، مفاهیم و چگونگی ایجاد سرمایه اجتماعی، ماهنامه مهندسی فرهنگی، شماره ۱۸ و ۱۷، سال دوم، ماه خرداد و تیر، تهران.
- ۲۳- دواس، دی. ای، ۱۳۷۶، پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی، نشر نی، تهران، چاپ اول.
- ۲۴- رفیع‌پور، فرامرز، ۱۳۷۴، کند و کاوها و پنداشت‌ها، انتشارات سهامی نشر، تهران، چاپ دوم.
- ۲۵- زاهدی، محمدجواد، ۱۳۸۵، توسعه و نابرابری، انتشارات مازیار، تهران، چاپ دوم.
- ۲۶- زتومکا، پیوتر، ۱۳۸۶، اعتماد نظریه جامعه‌شناختی، ترجمه غلامرضا غفاری، نشر شیرازه، تهران، چاپ اول.
- ۲۷- زنجانی‌زاده، هما، ۱۳۸۳، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی پیربوردیو، مشهد، مجله علوم اجتماعی دوره اول شماره ۲ تابستان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی.
- ۲۸- ساروخانی، باقر، ۱۳۷۷، روش تحقیق در علوم اجتماعی، جلد اول، انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی، تهران، چاپ اول.
- ۲۹- سرمد، زهره و دیگران، ۱۳۸۳، روش تحقیق در علوم رفتاری، انتشارات آگه، تهران، چاپ دهم.
- ۳۰- شارع‌پور، محمود، ۱۳۷۹، سرمایه اجتماعی در حال فرسایش است (نقد و بررسی کتاب پایان نظم بررسی سرمایه اجتماعی و حفظ آن)، کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۳۶-۳۷، مهرماه و آبان‌ماه، تهران.
- ۳۱- شارع‌پور، محمود، ۱۳۸۳، ابعاد و کارکردهای سرمایه اجتماعی و پیامدهای حاصل از فرسایش آن، از کتاب «بررسی مسائل اجتماعی ایران»، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.

- ۳۲- شارع‌پور، محمود، خوش‌فر، غلامرضا، ۱۳۸۱، رابطه سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان: مطالعه موردی شهر تهران، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۰، دوره پاییز و زمستان، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران.
- ۳۳- شجاعی باغینی، محمدمهدی، ۱۳۸۷، مبانی مفهومی سرمایه اجتماعی، انتشارات پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم و تحقیقات فناوری، تهران، چاپ اول.
- ۳۴- شکریگی، عالی، ۱۳۸۶، مطالعه جامعه‌شناختی سرمایه اجتماعی خانواده ایرانی، قابل دسترس <http://sociologyofiran.com>.
- ۳۵- صادقی، علی، ۱۳۸۵، آشنایی با نرم‌افزار تجزیه و تحلیل "SPSS 14"، انتشارات جهاد دانشگاهی واحد تهران، تهران، چاپ دوم.
- ۳۶- عبدالباقی، عبدالمجید و دیگران، ۱۳۸۶، توسعه سرمایه اجتماعی در سایه اعتماد، چاپ در مجموعه خلاصه مقالات همایش سرمایه اجتماعی و توسعه در ایران.
- ۳۷- علیوردی نیا، اکبر- شارع‌پور، محمود، ورمزیار، مهدی، ۱۳۸۷، سرمایه اجتماعی خانواده و بزهکاری، پژوهش زنان، شماره ۲، دوره ۶، تابستان، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران.
- ۳۸- کلمن، جیمز، ۱۳۸۷، بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری، نشر نی، تهران، چاپ اول.
- ۳۹- کورتز، نورمن، ۱۳۸۳، آمار در علوم اجتماعی، ترجمه حبیب‌الله تیموری، نشر نی، تهران، چاپ سوم.
- ۴۰- فاین، بن، ۱۳۸۵، سرمایه اجتماعی و نظریه اجتماعی، ترجمه سید محمد کمال سروریان، تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول.
- ۴۱- فیروزآبادی، سید احمد، ۱۳۸۶، منابع سرمایه اجتماعی در ایران، چاپ در مجموعه خلاصه مقالات همایش سرمایه اجتماعی و توسعه در ایران.
- ۴۲- فیلد، جان، ۱۳۸۵، "سرمایه اجتماعی، ترجمه احمدرضا اصغرپور، انتشارات نیافته
- ۴۳- فیلد، جان، ۱۳۸۵، سرمایه اجتماعی، ترجمه جلال متقی، تهران، نشر موسسه عالی پژوهش، چاپ اول.
- ۴۴- فیلد، جان، ۱۳۸۶، سرمایه اجتماعی، ترجمه غلامرضا غفاری، تهران، انتشارات کویر، چاپ اول.
- ۴۵- فوکویاما، فرانسیس، ۱۳۸۵، پایان نظم سرمایه اجتماعی و حفظ آن، ترجمه غلامعباس توسلی، تهران، انتشارات حکایت قلم نوین، چاپ دوم.
- ۴۶- مصطفوی، سید محمد حسن، ۱۳۸۷، نقش سرمایه اجتماعی در تولید، تهران، ماهنامه مهندسی

- فرهنگی، شماره ۱۸ و ۱۷، سال دوم، ماه خرداد و تیر.
- ۴۷- مصطفوی، سید محمدحسن، ۱۳۸۷، عوامل تأثیرگذار بر سطح سرمایه اجتماعی و راه کارهای ارتقای آن، تهران، ماهنامه مهندسی فرهنگی، شماره ۲۴ و ۲۳، سال سوم، ماه آذر و دی،
- ۴۸- ناطق پور، محمد جواد-فیروز آبادی، سید احمد، ۱۳۸۵، شکل گیری سرمایه اجتماعی و فراتحلیل عوامل مؤثر بر آن، تهران، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۸، دوره پائیز، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- ۴۹- نوغانی، محسن، ۱۳۸۲، سرمایه فرهنگی و ورود به آموزش عالی، مشهد، فصلنامه پژوهشی- فرهنگی و هنری خراسان، سال پنجم، شماره ۱۳، دوره تابستان، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی خراسان رضوی.
- ۵۰- ملاحسنی، حسین، ۱۳۸۳، سرمایه اجتماعی در سطح محله، چکیده مقالات همایش توسعه محله ای، تهران: شهرداری تهران.
- ۵۱- مظلوم خراسانی، محمد- اصغر پور ماسوله، احمد رضا، ۱۳۸۴، سنجش میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مشهد در سال تحصیلی ۴۸-۱۳۸۳ و عوامل مؤثر بر آن، مشهد، مجله علوم اجتماعی، دوره دوم، شماره ۲، پائیز و زمستان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی.
- ۵۲- مولر، جی.اچ- شوسلر، کی.اف- کاستنر، اچ.ال، ۱۳۸۷، استدلال آماری در جامعه شناسی، ترجمه هوشنگ ناییبی، تهران، نشر نی، چاپ اول.
- ۵۳- هدایتی، نرگس، ۱۳۸۶، مفاهیم، کارکردها و چارچوب نظری سرمایه اجتماعی با نگاهی به وضعیت آن در ایران"، چاپ در مجموعه خلاصه مقالات همایش سرمایه اجتماعی و توسعه در ایران.

منابع انگلیسی:

- 54- Duncan, H.E.2004, Larning Community Development on-lhine: a social Capital perspective. University Of Saskaatchewan Saskatoon: philosophy dissertation.
- 55- Mclucas, K.M.2004, and Water from Ancient Wells: Perspectives on Social Capital, Community Development and Community Economic Development at Four 1890 Land-Grant Institiions in their: Local Community. University of Missour-Colombia: Philosophy dissertation.
- 56- Oorschot, W.v., Arts, W, &Gelissen, J.2006, Social Capital in Europe Measurement and Social and Regional Distribution of a Multifaceted Phenomennon. Acta sociological, 49; 149.
- 57- Staber, U.2006, Social Capital: Emprical Meaning and Measurement Validity.

Australian institute of family studies, Research peper no.27.

58- White. J and Olson.P attitude toward people with disabilities a comparision of rehabilitation nurse, therapists occupational therapists and physical. Rehabilitation nursing 1998, 23: 126.